

**Literatura popularista moderna al País Valencià:
darreres edicions i aportacions**

MORLÀ, Pere Jacint: *Poesies i colloquis*, edició d'Antoni Ferrando Francés, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1995 («Biblioteca d'Autors Valencians», 32).

Colloquis eròtico-burlescos del segle XVIII, edició de Joaquim Martí Mestre, València, Edicions Alfons el Magnànim, 1996 («Biblioteca d'Autors Valencians», 36).

A poc a poc, arreu dels Països Catalans, sembla que l'exhumació i edició de textos de l'edat moderna va prenent un ritme pariò al de les edicions i reedicions dels autors medievals, amb la qual cosa, i en l'àmbit universitari si més no, ens acostem a una imatge de normalitat cultural: la d'aprofundir en el coneixement de tots els avatars de la història cultural pròpia. La «Biblioteca d'Autors Valencians» acaba d'incorporar dos treballs nous a aquesta tasca. La col·lecció havia dedicat ja algun volum a la literatura de l'edat moderna: els núms. 4, 6, 8 (parcialment) i 13. D'això ja feia uns quants anys. Ara, en un període curt de temps, han aparegut aquests dos volums sobre autors i obres dels segles XVII i XVIII. Benvinguts siguin.¹

El desvetllament de l'interès d'Antoni Ferrando per l'obra de l'autor siscenista remunta, pel cap baix, a la preparació del seu important treball sobre els certàmens poètics valencians, on ja avançava algunes dades sobre la vida i l'obra de Morlà (FERRANDO, 1983: 987-991). En tornava a parlar alguns anys després, en el context de la literatura popularista barroca valenciana (FERRANDO, 1987: 60-61 i 65-66). Però no ha estat només el professor valencià qui s'ha interessat darrerament pel poeta barroc: fa ben poc, Jean Mouyen ha tractat de Morlà i de la seva *Sátira en defensa de las comedias*, en vers castellà, en relació a les controvèrsies de l'època sobre les manifestacions teatrals (també Ferrando esmenta la qüestió a les ps. 16-17) i n'ha editat el text (MOUYEN, 1994).

1. Ferrando ens anuncia encara, no sé si per a la mateixa col·lecció, una antologia de la poesia acadèmica en català del barroc valencià a càrrec de Pasqual Mas.

El propòsit de l'edició de Ferrando és «posar a l'abast dels estudiosos de la llengua i literatura catalanes en particular i de la cultura del nostre Barroc en general una obra que no pot estar desconeguda per més temps» (p. 37), objectiu i realització dels quals ens hem de congratular tots plegats. En el volum que aquí ens ocupa, l'edició dels versos de Morlà ve precedida per una «Introducció» (ps. 7-41) de l'editor que, en els seus tres primers apartats, reproduïx amb lleugeres modificacions i correccions el text d'una ponència presentada a Venècia (no pas a València com es diu, per error, a la p. 22) el 1992 (FERRANDO, 1994). Ara, Ferrando hi afegeix un quart apartat sobre «La present edició».

El marc de partida per a l'estudi de l'obra de Morlà és el de la submissió política i cultural (especialment lingüística) dels valencians del Sis-cents a la monarquia hispànica. La constatació del fenomen es produïa ja a l'època no sols entre els valencians, sinó des d'altres àmbits territorials de la monarquia. Al final del segle XVI, el català, com a llengua literària culta, ha perdut moltes opcions.

Ferrando parla d'una «defecció literària», enfront d'unes «escasses resistències literàries o paraliteràries» sostingudes per «un sector molt minoritari» del clero autòcton mitjançant el conreu d'una literatura de vocació popularista, adreçada a un públic majoritàriament monolingüe. «Defecció» i «resistència» són mots, a parer meu, excessivament forts, molt connotats de voluntarietat atribuïble als homes de l'època: el primer sona gairebé com equivalent a 'traïdoria'; el segon, a 'heroïcitat'. No sé si és una sensació generalitzada, però en tot cas a mi em fa aquesta impressió de manera immediata. Potser s'haurà de parar atenció en aquestes qüestions terminològiques en el futur. Crec que els estudiosos de la cultura de l'època hem de fer un esforç de replantejament en l'ús d'aquesta mena de termes. Alerta: no dic que no siguin justos i adequats. Però, sigui com sigui, em sembla que els apliquem sense una reflexió profunda prèvia, deutors encara de l'avaluació crítica que els estudiosos d'èpoques passades feien de la cultura de l'època moderna. En emprar aquests mots, hi ha el perill que atribuïm als autors catalans d'aleshores, tant d'expressió castellana com catalana, unes perspectives que no eren les seves sinó les nostres, des de la Renaixença cap aquí. Nombrosos estudis d'aquests últims anys fets pels nostres historiadors es decanten a concloure que els elements vertebradors d'una consciència «nacional» (deixeu-me fer servir aquest mot, per entendre'ns), a l'antic règim, són altres que la llengua. Però deixem-ho aquí perquè no és aquest el lloc ni el moment per debatre un tema llarg, prou complex i apassionant com aquest.

A continuació, Ferrando fa un repàs històric de la fortuna de Morlà, «el més prolífic versificador i autor de col·loquis del segle XVII valencià», entre els erudits i historiadors de la nostra literatura, des de Josep Rodríguez (que en donava una notícia àmplia i entusiasta), tot passant per les aportacions puntuals d'alguns erudits de final del segle passat i principi del nostre, aportacions d'altra banda desaprovechades posteriorment per Ribelles Comín, i fins a arribar a l'oblit gairebé unànime que reflecteixen les històries de la literatura d'aquesta segona meitat de segle.

Seguidament, la introducció aborda el procés d'avenç en les descobertes al voltant de la vida i obra de mossèn Morlà. Aquí l'editor, tot i haver aconseguit aplegar més de 8.000 versos, un 90% dels quals són en català i publicats en el volum present, es plany per no haver pogut localitzar tants textos com les expectatives de les notícies lliurades per erudits anteriors auguraven; fa repàs de l'obra impresa conservada (i dona notícia de la perduda) i, quant a l'obra inèdita, esmenta els testimonis manuscrits que conserven l'obra de Morlà. Ferrando mateix ja havia editat algunes composicions catalanes del prevere valencià, que s'afegien als fragments i composicions soltes publicats de manera dispersa des de l'aparició de l'obra de Rodríguez fins a les més recents a càrrec de Ricard Blasco, de Brown/Escartí i la ja esmentada de Jean Mouyen: dues de les presentades a certàmens (FERRANDO, 1983: 993-1006, corresponents als núms. 1.13 i 2.2 de l'edició present, que revisa i corregeix l'edició precedent), l'interessantíssim *Somni de l'infern* (FERRANDO, 1987: 69-71) i un poema burlescopornogràfic (FERRANDO, 1994; corresponent al núm. 1.1 d'aquesta edició).

La tercera i última part de la introducció analitza l'«aportació literària» del prevere valencià de nissaga mallorquina. Gairebé tota la seva producció poètica està relacionada amb efemèrides públiques, singularment festes religioses («l'obra de Morlà és un fidel reflex valencià de la cultura dominant del barroc hispànic»: p. 26), i se'n remarca el predomini del caràcter satíric, tot i que «a penes incideix en aspectes polítics concrets i no qüestiona mai el *statu quo*». Tot i la unitat en el «to i en els continguts», Ferrando divideix el conjunt de l'obra en tres grups ben diferenciats: la poesia satíricofestiva, els col·loquis (dins d'aquest bloc hi insereix, a més, peces menors com els *entremeses* i *bailes*, amb dos textos en llengua castellana conservats) i les peces de circumstàncies (aquestes darreres un poc més formalitzades i cultes). De tot aquest conjunt, l'editor en destaca els col·loquis. En tot cas, Morlà, el període d'activitat literària del qual se situa entre 1628 i 1656, és considerat un «hàbil versificador en les dues llengües [català i castellà], un escriptor receptiu dels corrents literaris de l'època i un home d'innegable vocació i formació literàries» (p. 32).

Finalment, Ferrando hi revisa algunes qüestions relatives a la llengua, a l'ús del català (reclamat pel destinatari dels versos) i les característiques d'aquest català (modulat igualment pel destinatari, per la projecció oral dels versos i per la funció dels textos: la «bullà i riota»), «font impagable per a l'estudi de la llengua col·loquial i de les interferències lingüístiques del castellà» (p. 34). La introducció es clou amb referències a la mètrica i als usos retòrics.

A continuació, i després d'unes notes sobre l'edició (ps. 36-38) i de la recopilació de les referències bibliogràfiques (ps. 39-41) desplegadas a l'estudi preliminar, el volum recull «tota la producció localitzada de Pere Jacint Morlà en llengua catalana» (ps. 43-303). Han passat més de tres quarts de segle fins que hem pogut veure feta realitat la recomanació de Francesc Almarche el 1919! (p. 19). Amb tot, Ferrando ja avançava el 1983 que tenia enllestida la transcripció de l'obra de Morlà. Per a aquesta ocasió, la llengua hi ha estat modernitzada ortogràficament.

Tot i que no es tracta d'una edició crítica, treball que l'editor es reserva per a un futur proper, es transcriuen en notes al peu dels textos les variants no ortogràfiques dels altres testimonis.

M'afanyo a dir com és de doldre que no s'hagin publicat els textos en llengua castellana, de la qual cosa ja es lamenta l'editor mateix. Els criteris de la col·lecció en aquest sentit no ens han permès de disposar de l'obra poètica «completa» de Morlà: hauria estat ben fàcil de fer-los lloc, ni que fos en apèndix, justament pel seu baix nombre en relació als versos catalans. I ja que hi som, hi ha una pràctica habitual de la col·lecció que seria convenient de vulnerar en el futur: l'edició de textos antics sense anotació. És clar que la incorporació de notes de comprensió textual i lèxiques, o en el seu defecte d'un glossari suficient, hauria significat l'augment d'un «considerable nombre de pàgines», per al cas del present volum. Tanmateix, és ben cert que una mínima anotació cultural i de comprensió lectora a l'hora d'editar textos de literatura antiga és sempre d'una utilitat indiscutible. Més que més en un cas com el de Morlà, quan es tracta de llengua col·loquial i, per imperatius de gènere i d'època, ens enfrontem a la lectura de textos carregats d'al·lusions esbiaixades i de referències obliqües sovint difícils d'aclarir per a un lector d'avui.

En l'edició dels textos s'hi troben a faltar altres coses, menors si es vol, però que haurien estat ben fàcils d'incorporar. Per exemple, sempre és molt útil (bé ho sabem els qui ens dediquem a la docència) la numeració dels versos, especialment en composicions que sovint en depassen el centenar. Finalment, tot i el caràcter no crític de l'edició, potser hauria estat convenient fer explícites dades com, posem per cas, el manuscrit que ha servit de base a l'edició dels textos conservats en un sol testimoni (que és la gran majoria dels casos) i el criteri d'ordenació dels textos dins d'aquella organització tripartida (fora dels poemes de circumstàncies, ordenats cronològicament). Donat l'interès del llibre, ens hauria estat utilíssima una petita introducció o encapçalament al front de cada text, ni que fos brevíssima, on s'expliqués el contingut de la composició i aquells detalls que vinguessin al cas.²

En les línies que clouen la introducció, Ferrando es compromet a fer, en un futur raonable, una edició crítica de l'obra poètica de Morlà. D'ençà que tenia enllestida la transcripció de tots els textos fins a l'aparició d'aquest volum han transcorregut dotze anys, pel cap baix. Desitgem que el fet d'haver-la publicat ja en l'edició present no significarà un fre per a aquesta promesa. Ben al contrari, confiem que, més que no pas un efecte dissuasiu, el volum de la «Biblioteca d'Autors Valencians»

2. Hi ha alguna qüestió puntual en l'edició que potser es podria revisar: p. e., la repetició d'interlocutor (Arguix) que s'observa a la p. 227; un *sobretot*, a la p. 247, que hauria de ser *sobre tot*; les formes *a cas*, a la p. 262, que potser haurien de ser *acàs*; les expressions *Més que molt que...* o *Més que molt si...*, a les ps. 283 i 285, que crec que caldria editar com a *Mes, què molt...*, en forma admirativa; i, a la mateixa p. 285, potser el vers que fa *Digau esta casa il·lustre*, hauria de fer *Digah-o esta casa il·lustre*; finalment, opino que el vers núm. 6 de la p. 301 no acabaria amb un punt sinó amb una coma i així els quatre versos següents expliquen el perquè de l'*amenitat* del *siti*, pertanyent tot plegat a la mateixa frase.

(que té l'enorme virtut de fer-nos conèixer un conjunt textual malauradament postergat) jugarà un paper d'esperó perquè, un cop enllaminats, tots plegats vegem realitzar-se el compromís adquirit per Antoni Ferrando. No cal insistir com l'exhumació d'un conjunt textual del barroc valencià d'expressió catalana com aquest és mereixedor d'un estudi aprofundit i d'una edició crítica exhaustivament anotada.

Una primera lectura dels versos de Morlà m'ha atret l'atenció sobre uns quants aspectes que convé destacar, a més dels assenyalats tan encertadament pel seu editor. Temo que Ferrando ha estat prudent en excés, i amb expressions tan discretes com «algunes llicències quasi obscenes o quasi irreverents» ens escamoteja en part el to salvatgívolament obscè i descaradament pornogràfic de les primeres composicions, els protagonistes de les quals són eclesiàstics d'un i altre sexe. El desvergonyiment, la traça versificatòria i l'agilitat lingüística de Morlà són, en aquests textos, ben remarcables. A més de posar de manifest el notable enginy verbal de què Morlà fa gala de manera sostinguda (tot mostrant per via d'exemple «que té l'art poètic / de la llengua valenciana / com a budell dins del ventre», com diu de si mateix en una ocasió: p. 197), he de dir que em semblen molt interessants per a l'historiador de la literatura les descripcions del món dels certàmens i justes poètiques parroquials i conventuals de la València barroca que reflecteixen els col·loquis (hi ha una interessant nòmina de versaires al col·loqui 2.7). En certa manera, bona part dels textos d'aquest gènere redactats per Morlà podríem dir, parlant molt vagament, que són textos «metaliteraris». Personalment, trobo que el més reeixit és el *Col·loqui en una justa poètica que hi hagué en la Mercè* (ps. 202-212), on Morlà assoleix un bon equilibri entre l'enginy burlesc i la contenció, tot desplegant un diàleg àgil, despullat dels habituals fragments finals laudatoris, freds i convencionals, a què obliguen tant l'advocació del sant de la jornada com el zel pastoral, amb canvis de temàtica plantejats amb habilitat. En altres grups de textos destaca la fixació del prevere en la descripció burlesca de la libidinositat conventual femenina i en la fustigació d'aquella fauna bigarrada que eren les majordones dels capellans, així com l'interès a remarcar el greuge comparatiu existent entre clergues seculars i regulars, segons el seu punt de vista, és clar. La militància anticulista de Morlà és, d'altra banda, ben manifesta i explícita en nombroses ocasions.

* * *

Passem al segon volum, el recull de col·loquis valencians del segle XVIII editats per Joaquim Martí Mestre. L'editor ja havia publicat dos treballs, que jo sàpiga, sobre el gènere: un primer, on editava un text de 1643, amb un apartat inicial on feia consideracions generals sobre el gènere (MARTÍ MESTRE, 1990); i un altre, amb un llarg col·loqui de primers del segle XIX (MARTÍ MESTRE, 1991). Als treballs de Martí Mestre podem afegir les pàgines que havia dedicat Ferrando al seu article sobre la literatura popularista valenciana del XVII, ja esmentat (FERRANDO, 1987: 64-67), les pàgines introductòries d'Enric Iborra a l'edició de la *Junta secreta*, col·loqui en prosa, del segle XVIII (IBORRA ed., 1987: 17-20; el text a les ps. 247-260), un

treball de Salvador Reus, en el qual s'edita un col·loqui siscentista escrit per un metge mallorquí (*Diàlego per celebrar les festes del casament del Rey D. Carlos segon ab Done Maria Lluïsa de Borbon...*) (REUS, 1994) i les breus notícies que apareixen a la *Història de la literatura valenciana* de Sirera (SIRERA 1995: 351-354): aquest conjunt de referències constitueixen, que jo sàpiga, les aportacions bibliogràfiques més recents sobre el gènere, que hem d'afegir als treballs ja clàssics de Fuster i Blasco.

El volum de Martí Mestre conté un conjunt de textos col·loquiers molt important: trenta-tres col·loquis, tots escrits al llarg del segle XVIII. Aquest corpus textual va precedit, com en el llibre de Ferrando i com sol ser habitual en la col·lecció, d'una «Introducció» deguda a l'editor. En els quatre primers apartats (ps. 9-21), Martí fa una caracterització global del gènere, bàsicament deutora de les conclusions de Ricard Blasco en els seus treballs dels anys 1983 i 1985: importància en el context valencià d'expressió catalana dels segles XVIII-XIX, els trets de teatralitat que podem detectar en els textos, els autors i recitadors, i, finalment, la temàtica. En una segona part, que abraça els apartats 5 i 6 (ps. 22-51), s'hi recullen les dades pertinents a l'antologia aquí editada. L'objectiu que ha guiat la compilació se'n expressa així: «traure a la llum i posar a l'abast del lector modern una sèrie de col·loquis manuscrits del segle XVIII conservats en els arxius valencians, de la major part dels quals no es coneixen ara com ara edicions anteriors, i, per tant, és molt possible que hagen romàs inèdits» (p. 22). I un aclariment: «Si el present recull està format per col·loquis de temàtica eròtica i burlesca és, bàsicament, perquè conformen la part més nombrosa dels manuscrits que hem utilitzat, i, a més, així conferim una major unitat a l'antologia» (p. 22).

En l'últim apartat, doncs, després d'una descripció succinta dels quatre manuscrits utilitzats, es fa repàs del món popular i tradicional que reflecteixen els textos, en els quals se satiritzen les noves modes, costums, refinaments i usos amorosos de què fa gala la població urbana, tot i que molts dels trets que l'estudiós valencià singularitza en els col·loquis els trobàvem a bastament com a recursos constitutius de molta de la poesia burlesca, satírica i anticulista del segle anterior. A les ps. 29-50 l'editor fa una breu introducció argumental de cadascun dels textos editats, o bé hi esmenta la temàtica que s'hi recull, les dades mètriques (quan el metre és altre que el romanç), els testimonis que en reporten el text (el ms. 6.781 reporta dues versions del mateix text, el col·loqui núm. 4?) i, si és el cas, dades sobre l'autor. Finalment, s'hi exposen els criteris d'edició (p. 51).³

3. Tot i que no es tracta d'una edició crítica, com que es fa al·lusió a dades sobre la *recensio*, em permetré de fer algunes observacions. Potser les indicacions que ens han de permetre saber quin és el text que ha servit de base a l'edició, quan un text és reportat per més d'un testimoni, són un xic vagues. Hom arriba a la conclusió que, sense que es digui explícitament, el text base és sempre el que duu la sigla A. Ara bé, en favor de la sistematització, en l'edició de textos potser és preferible mantenir una mateixa sigla per a un mateix manuscrit, que no és el cas de la present. Al meu entendre, no queda clar el camí que s'ha seguit per a l'establiment textual: als col·loquis 4, 14, 16, etc., el ms. A apareix indistintament entre les variants, el qual, en principi, és el que serveix de

A la introducció segueix l'edició dels 33 col·loquis esmentats (ps. 53-350). Clou el llibre un «glossari» certament útil. Però tampoc aquí, com en el cas anterior, no s'han numerat els versos: es fa realment enutjós localitzar els versos que l'editor mateix detalla en els resums de cada col·loqui que hi ha a la introducció. No sabem els motius de l'ordenació dels textos seleccionats, tot i que es poden advertir certes agrupacions temàtiques entre textos contigus: misògins, llauradors/«pixavins», noticiers, de crítica social, etc.

La lectura d'aquest conjunt interessantíssim de textos aquí editats convida a fer algunes reflexions. Per exemple, si comparem els col·loquis editats per Martí Mestre amb els de Morlà del volum ressenyat anteriorment ens adonem a l'instant que gairebé no tenen res a veure; vull dir que si allà s'inserien en un context de certàmens parroquials i commemoracions religioses, aquí el «context» és clarament més «popular» i divers.

Una altra qüestió que suscita la lectura d'aquest corpus és la necessitat de l'esforç de classificació que caldria fer per donar compte de la diversitat formal. Ricard Blasco havia avançat alguna dada en aquest sentit en la seva introducció a l'edició facsímil del 1983, ps. XXVII-XXIX. En la seva gran majoria, els textos editats per Martí Mestre responen a un model de monòleg narratiu en vers, mitjançant el qual s'exposen relats on el narrador n'és sovint el protagonista, però que de vegades ni tan sols no hi apareix. En ocasions, el narrador s'adreça, no pas a l'auditori, sinó a un interlocutor únic i fictici, vull dir mut, sovint una dona (és el cas dels col·loquis 16, 17, 20, 23, 30). Ben sovint els textos revelen una destresa narrativa ben notable (jo destacaria en aquest sentit els col·loquis 7-8, 9, 19, 21, 32). Som davant de recitadors, els quals insereixen parlaments d'altres personatges de les històries i anècdotes que relaten: aquí hi ha, no pas l'habilitat de l'actor, del comediant, sinó la del recitador de rondalles (sovint de caràcter exemplar, d'astúcies boccacesques i picaresques, p. e., als núms. 19, 20, 32, etc.) constituït en narrador amb modulacions i canvis de veu per adaptar-se a cadascun dels personatges del relat: un recitador no gaire allunyat d'aquell llaurador fictici i entranysable de què parla Galiana als preliminars de la seva *Rondalla de rondalles* (el qual, naturalment, no era recitador de col·loquis). *Grosso modo*, aquesta seria la variant de «col·loquis» narratius.

Hi ha un altre conjunt ben diferent de textos, els col·loquis «reals», és a dir amb diàlegs entre diversos personatges, sense intervenció de narrador, amb disposició del text i del nom dels personatges tal i com es dona als textos dramàtics i

base, mentre que aquestes lliçons rebutjades no em semblen, a cop d'ull, «errònies». Tampoc no m'he aclarit amb el núm. 19: no sé si s'ha editat el text de B (i per això les variants pertanyen a A) o bé el text d'A (i les variants són lliçons «errònies» d'A rebutjades i substituïdes per les de B), cas, aquest darrer, poc enraonat. I potser els criteris per a la selecció del manuscrit de base són ambigus: «normalment prenem com a base la versió més antiga». No sabem en quins casos no s'ha aplicat el criteri de «normalitat» ni si «versió més antiga» vol dir manuscrit-de-data-de-còpia-més-reculada, la qual cosa, com és ben sabut, no ens garanteix que tinguem al davant la versió més propera al text original.

en certs col·loquis clàssics, renaixentistes, de la mena dels de Despuig, per posar un exemple del país. Són els núms. 11, 12, 24 i 26.

N'hi ha, finalment, alguns que no vehiculen cap relat, sinó que són monòlegs de caràcter satíric o burlesc, de crítica de costums, molt generals. D'aquesta mena de «col·loquis» m'ha cridat molt l'atenció el núm. 28, el *Colloqui de la leva*, de molt el més mordaç i cru, i, des d'un punt de vista historicoliterari, la reflexió que conté sobre la funció didacticomoral que l'autor atribueix als col·loquis. En tot cas, més enllà de la varietat temàtica, subratllada i analitzada en tantes ocasions, una diversitat formal tan remarcable dins del corpus i de la qual jo només he fet una pinzellada matussera, convida a entrar a fons per analitzar-ne les característiques i classificar els textos. Sembla probable que el terme genèric *colloqui* (i equivalents) prenia aleshores un abast ampli (potser perquè volia abraçar tot text susceptible de recitació pública?) i abastava gèneres que avui classificaríem potser amb major precisió: relacions, debats, monòlegs, entremesos... És, segurament, aquesta diversitat aplegada dins un sol calaix la que fa que hi hagi una certa controvèrsia sobre el caràcter «teatral» de tot aquest conjunt de textos: alguns són més o menys clarament teatrals, en altres casos aquesta consideració és insostenible. Caldria fer un esforç per desbrossar aquesta qüestió. I veure, a més, si és possible copsar una evolució cronològica dels trets «representables». Fins trobo a faltar una definició rotunda del gènere, fins ara implícita per via d'exemple, que permeti incloure'n la diversitat. (Blasco, en la introducció esmentada més amunt, p. XXII, semblava tenir molt clar quines «peces [són] catalogables com a "col·loquis"», la qual cosa vol dir que en devia tenir una idea ben precisa, però que jo no he sabut veure explícita.)

Per exemple, les suposicions de Martí Mestre (ps. 13-15) sobre la «teatralitat» dels col·loquis, si tenim en compte només els que edita, no crec que puguin anar més enllà d'aquí, del terreny de les suposicions. A partir dels textos dels 33 col·loquis recollits, gairebé res no ens permet pensar de manera inequívoca en representacions dramàtiques de cap mena (excepció feta del núm. 12): a tot estirar en lectures públiques fetes a diverses veus, una per a cada personatge del col·loqui, amb les modulacions de veu i gestos que es vulguin (com les que podem detectar a les ps. 94-95, 112, 189, 237, 263, 342, 349..., aquestes darreres amb acotacions expressives; i un cert senyal de moviment a la p. 144), però no en cap representació. Perquè si als recitats públics de col·loquis d'aquesta mena en diem «monòlegs teatrals» potser també haurem d'aplicar aquest terme als joglars èpics medievals i encara a totes les formes de recitació oral, poètica o no, i tots convindrem que seria abusi. De la recitació, al més segur amb el paper a la mà, fins a la representació dramàtica, per simple que aquesta sigui, hi ha un pas, si es vol; un pas, però, que aquests textos no permeten que donem. (És indubtable, en canvi, que el text editat a MARTÍ MESTRE, 1990, sí que contenia elements que permetien de fer aquest pas, petit però patent.)

Que els col·loquis eren llegits paper en mà sembla despendre's de gairebé totes les referències internes que apareixen, tant als textos aquí editats com en els

de Morlà (tot i que sabem que en ocasions circulaven manuscrits i eren llegits privadament arreu: cf. p. 209 del volum anterior), sobre l'exposició pública de col·loquis. De fet, només recordo un cas on es fa referència inequívoca al fet de *dir* un col·loqui de memòria, «de correguda»: és el del núm. 33, el *Col·loqui de col·loquis*. Ara bé, casualment, en aquest text, cada vegada que el col·loquier pretén recitar de memòria un col·loqui no pot passar dels primers versos... perquè no se'n recorda!

Amb tot, el volum que ens ofereix Martí Mestre és molt remarcable i d'enorme interès i servei per al coneixement i l'estudi dels textos catalans de l'edat moderna.⁴ I, com en el cas de Ferrando, hem de desitjar que esdevingui un estímul per tal que en un dia no gaire llunyà es faci l'edició sencera de tots els col·loquis conservats, impresos i manuscrits (aquest cabal bibliogràfic immens i perdedor, com deia Ricard Blasco), per part d'un equip de filòlegs i amb una institució al darrere. Tot plegat constituiria un fons riquíssim per poar-hi des d'interessos ben diversos: literaris, històrics, lingüístics, antropològics..., com tantes vegades ha estat remarcat. He de plegar, sagraanat! / «vostés se queden en Déu, / que jo me'n vaig a sopar», «nos vorem en atra ocasió, / i allargarem lo tratat».

PEP BALSALOBRE

REFERÈNCIES

- Antoni FERRANDO FRANCÉS (1983): *Els certàmens poètics valencians del segle XIV al XIX*, València, Institució Alfons el Magnànim / Diputació de València.
- Antoni FERRANDO (1987): *La literatura popularista al País Valencià durant la Decadència. El segle XVII*, dins Rafael Alemany, ed., *Estudis de Literatura Catalana al País Valencià*, Alacant, Ajuntament de Benidorm / Universitat d'Alacant, ps. 55-74.
- Antoni FERRANDO (1994): *Un poeta inèdit del barroc valencià: Pere Jacint Morlà*, dins Carlos Romero i Rossend Arqués, eds., *La cultura catalana tra l'umanesimo e il barocco*. Atti del V Convegno dell'Associazione Italiana di Studi Catalani (Venezia, 24-27 marzo 1992), Pàdua, Programma, ps. 297-319.

4. Em permetré d'exposar algunes qüestions de detall. A la p. 95 s'edita el vers «no igualava un Satanàs»; no sé si la lectura del ms. és completament inequívoca o bé és possible que puguem llegir una *m* per comptes de l'article indefinit, d'on resultaria el vers «no igualava'm Satanàs», que sembla més apropiat al context. A la p. 137, la variant del ms. B és idèntica a la lliçió editada, és a dir no és tal variant. I a la p. 145, no hauríem de considerar com *a part* cadascun dels dos primers parlaments? L'anècdota del cistell o «paner» que apareix al núm. 14 està basada en una historieta de llarguíssima tradició literària el protagonista de la qual seria Virgili. (Les històries exemplars protagonitzades per Virgili, Aristòtil i Hipòcrates, grans poetes i savis de l'antiguitat, herois clàssics, com Hèrcules, així com per personatges bíblics, seduïts i enganyats per dones, van circular profusament des de l'edat mitjana i apareixen en tot tipus de textos de reprovació amorosa, maldits, etc. L'aparició i circulació d'aquestes anècdotes misògines a la Península Ibèrica ha estat situada al segle XIII.)